

PROBLEMATIKA TAJNOSTI I TRANSPARENTNOSTI PRETHODNOG KAZNENOG POSTUPKA NAKON ZAKONSKIH NOVELA IZ 2024. – ANALIZA DE LEGE LATA I SMJERNICE DE LEGE FERENDA

Prof. dr. sc. Igor Martinović*

UDK: 343.123:342.738(497.5)

343.123:347.775(497.5)

DOI: 10.3935/zpfz.75.5.1

Izvorni znanstveni rad

Primitljeno: rujan 2025.

Rad analizira pravni okvir "curenja informacija" iz prethodnog kaznenog postupka nakon novela Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku iz 2024. Nakon prikaza povijesnog razvoja problematike tajnosti i nejavnosti u prethodnom postupku, provodi se de lege lata analiza kaznenog djela povrede tajnosti postupka (čl. 307. Kaznenog zakona). U središnjem dijelu rada, daje se tumačenje novog kaznenog djela neovlaštenog otkrivanja sadržaja izvidne ili dokazne radnje (čl. 307.a KZ-a), s naglaskom na doktrinarno i praktično sporna pitanja. U zaključku se nastoji ponuditi širi konceptualni okvir za promišljanje o problematici tajnosti i nejavnosti u prethodnom postupku, uz naznake mogućih smjerova razvoja de lege ferenda.

Ključne riječi: tajnost, nejavnost, prethodni kazneni postupak, curenje informacija, neovlašteno otkrivanje sadržaja izvidne ili dokazne radnje

* Dr. sc. Igor Martinović, profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6, 51 000 Rijeka; igor.martinovic@pravri.uniri.hr; ORCID ID: orcid.org/0000-0002-7648-2443

1. UVOD **

Dvije su skupine razloga zašto se određene činjenice u kaznenom postupku proglašavaju tajnima ili nejavnim. S jedne strane, time se zaštićuje presumpcija nedužnosti i različita individualna pravna dobra, među kojima osobito privatnost te čast i ugled stranaka i drugih sudionika u postupku, kao i sloboda izražavanja. S druge strane, štiti se i pravosuđe kao univerzalno pravno dobro, i to ponajprije učinkovitost kaznenog progona, tj. javni interes kažnjavanja počinitelja kaznenih djela.¹

Zaštita tajnosti određenih činjenica u hrvatskom kaznenom materijalnom pravu tradicionalno se provodi putem kaznenih djela odavanja službene tajne (čl. 300. Kaznenog zakona, u daljnjem tekstu: KZ) i povrede tajnosti postupka (čl. 307. KZ-a). Oba su postojala još u Krivičnom zakonu iz 1951. (odavanje službene tajne, čl. 320.; povreda tajnosti isljeđenja, glavne rasprave ili rasprave, čl. 285.), a zatim, pod današnjim nazivom, u Krivičnom zakonu SR Hrvatske (čl. 228.; čl. 188.) i Kaznenom zakonu iz 1997. (čl. 351.; čl. 305.). U svim tim zakonima, inkriminirano je bilo jedino otkrivanje onih činjenica koje zakon izričito smatra tajnima ili koje su proglašene tajnima odlukom nadležnog tijela. Nasuprot tomu, novelom KZ-a iz 2024.² u kojoj je uvedeno kazneno djelo neovlaštenog otkrivanja sadržaja izvidne ili dokazne radnje (čl. 307.a KZ-a), postalo je inkriminirano i otkrivanje činjenica koje ni zakonom ni odlukom nisu proglašene tajnima.

Za razliku od kaznenog materijalnog zakonodavstva, koje je do spomenute novele naizgled bilo stabilno, procesno je zakonodavstvo po pitanju tajnosti postupka u spomenutom razdoblju doživjelo znatne izmjene, čime je dakako utjecalo i na doseg povrede tajnosti postupka. Iako bi bilo logično pretpostaviti da je u tom razdoblju, osobito nakon pada jednostranačja, došlo do barem djelomične liberalizacije, tj. do umanjenja razine tajnosti u kaznenom postupku, hrvatski je zakonodavac otišao u suprotnom smjeru. Poimanje ovdje obrađivane materije tijekom socijalizma dobro oslikavaju navodi u poznatom Vasiljevićevu udžbeniku *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, gdje je autor isticao da u prethodnom postupku načelo javnosti u određenom opsegu postoji ne samo u odnosu na stranačku javnost nego i u odnosu na opću javnost. U užem smislu, tj. u smislu prava prisustvovanja procesnim radnjama, navodio je da načelo

** Ovaj rad je sufinanciralo Sveučilište u Rijeci projektom [uniri-iskusni-društvo-23-232].

¹ Slično i ESLJP, npr. u presudama *Bédat protiv Švicarske*, § 68; *Brisic protiv Rumunjske*, § 109; *Tourancheau i July protiv Francuske*, § 63; *Dupuis i dr. protiv Francuske*, § 44.

² Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Narodne novine, br. 36/2024.

javnosti u prethodnom postupku postoji samo u odnosu na stranačku javnost, i to ne u potpunosti, no u širem smislu, tj. u pogledu mogućnosti objavljivanja tijeka istrage i sadržaja procesnih radnji, ono – iako ne u neograničenom opsegu – postoji i u odnosu na opću javnost. Spomenuti autor ističe da “pod tajnu istrage ne spada sve što se u istrazi događa, već samo one činjenice čije bi prerano otkrivanje štetilo interesima službe (postupka), odnosno one čije bi prerano objavljivanje moglo naneti neopravdanu štetu ugledu i drugim dobrima okrivljenog i drugih lica”.³ Mora se pritom raditi o činjenicama koje su prethodno izričito proglašene tajnima na temelju čl. 163. Zakona o krivičnom postupku, u kojem je bilo propisano da to može učiniti službena osoba ako to zahtijevaju interesi krivičnog postupka, interesi čuvanja tajne, interesi javnog reda ili razlozi morala, uz naredbu osobama koje saslušava ili koje prisustvuju istražnim radnjama ili razgledaju spise istrage da čuvaju kao tajnu određene činjenice odnosno podatke koje su tom prigodom saznale i uz uputu da je odavanje tajne krivično djelo. Službene osobe dužne su, pak, po propisima o svojoj službi na čuvanje tajne.⁴ Isticao je i da je “na organima postupka (...) dužnost da o toku i rezultatima postupka obavještavaju javnost, i pre njegovog okončanja”⁵, kao i da predstavnicima medija “nije zabranjeno da i sami prikupljaju podatke”.⁶ Odredba čl. 163. Zakona o krivičnom postupku, koji je sa značajnim novelama bio na snazi više od dvadeset godina, bila je preuzeta u Zakon o krivičnom postupku iz 1976. (čl. 169. prema enumeraciji iz pročišćenog teksta)⁷, a potom i u Zakon o kaznenom postupku iz 1997. (čl. 207.).

Stanje se mijenja stupanjem na snagu Zakona o kaznenom postupku iz 2008. (u daljnjem tekstu: ZKP), u kojem se prvi put u suvremenoj hrvatskoj legislativnoj povijesti, i to bez posebnog obrazloženja⁸, propisuje da je postupanje tijekom istrage tajno (čl. 231. st. 1. i 2. izvornog ZKP/08). Time je ukinut dotadašnji princip prema kojem je prethodni postupak bio javan u užem smislu, uz ograničenja koja su proizlazila iz tajnosti određenih činjenica na temelju propisa o određenoj službi ili na temelju odluke nadležnog tijela. Nakon određene liberalizacije novelom ZKP-a iz 2013., koja je slijedila nakon ustavnosudske intervencije, klatno se ponovno počelo pomicati u suprotnom smjeru, što je

³ Vasiljević, T., *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, II. izd., Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, Beograd, 1971., str. 244.

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*

⁶ *Ibid.*, str. 245.

⁷ Narodne novine, br. 34/1993.

⁸ V. Vlada RH, Konačni prijedlog Zakona o kaznenom postupku, prosinac 2008.

kulminiralo uvođenjem kaznenog djela neovlaštenog otkrivanja sadržaja izvidne ili dokazne radnje (čl. 307.a KZ-a).

Upravo je prikaz aktualnog stanja temeljna tema ovog rada, no način izlaganja bit će ponešto drukčiji nego u standardnoj pravnodogmatskoj literaturi. U doktrinarnim raspravama uobičajeno je, naime, započeti s gramatičkim tumačenjem, a tek potom – kada se čvrsto odrede mogući gabariti značenja određenog legislativnog izraza – prijeći na ostale metode, uključujući i teleološku. Takav je redoslijed uobičajen u općoj pravnoj metodologiji⁹, a osobito u kaznenom pravu, koje je obilježeno načelom *nullum crimen sine lege*. Međutim, kako iz samog zakonskog izričaja čl. 307.a KZ-a isijavaju strukturalni problemi koji se jezičnom i logičkom analizom ne mogu otkloniti, prvo će se dati kratki osvrt na noviji zakonodavni historijat, zatim tumačenje kaznenog djela iz čl. 307. KZ-a, a tek potom novog kaznenog djela iz čl. 307.a KZ-a i u konačnici određeni prijedlozi *de lege ferenda*. Cilj je dati prilog literaturi o ovoj problematici koja u domaćem kontekstu doduše postoji, ali je još uvijek fragmentarna i nedovoljno razvijena.

2. TAJNOST I NEJAVNOST IZVIDA, ISTRAGE I ISTRAŽIVANJA: HISTORIJAT RECENTNIH ZAKONSKIH IZMJENA

Kao što je uvodno rečeno, stupanjem na snagu ZKP-a postupanje tijekom istrage postalo je tajno (čl. 231. st. 1. i 2. izvornog zakonskog teksta).¹⁰ Navedenu je odredbu, u kontekstu pitanja transparentnosti prethodnog postupka, problematizirao Ustavni sud u odluci o nesuglasnosti Zakona o kaznenom postupku iz 2008. s Ustavom (U-I-448/2009 i dr.). Ondje se pozvao na zahtjeve ESLJP-a koji se tiču “predistražnih i istražnih postupaka” odnosno “postupaka prije suđenja, neovisno o njihovoj formalnoj nacionalnoj klasifikaciji”. Jedan od tih zahtjeva je da se navedeni postupci moraju odvijati “uvijek pred očima javnosti”, tj. da moraju biti transparentni “u smislu da postoji dovoljno elemenata javne provjere (*public scrutiny*) istraživanja te njihovih rezultata koji dovode do povjerenja javnosti u neovisnost i nepristranost nadležnih državnih tijela, a time i do uvjerenja da su ta tijela privržena vladavini prava i da ne postoje tajni dogovori ili službena tolerancija nezakonitih čina. Ti su zahtjevi izraz doktrine tzv. vanjskog dojma neovisnosti i nepristranosti istraživanja”. U duhu navedene odluke Ustavnog

⁹ Larenz, K., *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*, V. izd., Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, 1983.

¹⁰ Za razliku od istrage, ZKP nije propisivao da je tajno i istraživanje, tj. dokazne radnje koje se poduzimaju prije podizanja optužnice u slučajevima u kojima se ne provodi istraga.

suda u doba pripreme novele ZKP-a iz 2013., Đurđević je kao voditeljica radne skupine isticala da “javna kontrola istrage i njenih rezultata jača odgovornost nadležnih tijela, te uspostavlja povjerenje javnosti u njihov zakonit i učinkovit rad”, kao i da “pretpostavke za poduzimanje prisilnih i istražnih radnji kao i njihovi rezultati moraju biti podložni javnoj provjeri”, pri čemu javnost istrage “ne smije ugroziti svrhu istrage niti temeljna prava stranaka”.¹¹

Na temelju navedenog poimanja, kazneni je postupak s obzirom na načelo javnosti novelom ZKP-a iz 2013.¹² podijeljen na tri dijela: tajni, nejavni i javni. Izvidi su proglašeni tajnima, istraga i istraživanje nejavnima, dok je rasprava naravno ostala javna. Odredba kojom je propisana tajnost izvida (čl. 206.f) uvedena je zbog ocjene da je to nužno za njihovu “učinkovitost, za pravičnost kasnijeg kaznenog postupka, za poštivanje pretpostavke nedužnosti, osobne i obiteljske privatnosti, kao i za zaštitu osoba od neopravdanog javnog optuživanja i sramoćenja”.¹³ Time se osobito nastojalo “suzbiti sve rašireniju pojavu da se rezultati prvih izvida kao i iskazi građana, presumptivnih svjedoka i osumnjičenika danih policiji objavljuju u medijima”¹⁴, što se posebice odnosi na sadržaj obavijesnih razgovora, nakon objave kojih u medijima izdvajanje službene zabilješke iz spisa predmeta postaje besmisleno zbog mogućeg medijskog pritiska da se odluka donese u skladu s “općepoznatim” činjenicama.¹⁵

Istraga i istraživanje postali su, pak, nejavni (čl. 231. st. 1. i čl. 213. st. 3. ZKP-a) osim ako ih se proglasi tajnima iz istih onih razloga zbog kojih se tajnom može proglasiti rasprava. Kao argumenti u prilog tvrdnji da istraga ne smije biti tajna istaknute su Preporuka Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o pružanju informacija putem medija u vezi s kaznenim postupcima¹⁶ i presuda ESLJP-a *Du Roy i Malaurie protiv Francuske*. Naglašeno je i da se “u istrazi prikupljaju dokazi koji će se javno izvoditi na raspravi, te ih u pravilu nema razloga tajiti niti u ovom stadiju postupka”.¹⁷ Nejavnost je protegnuta i na istraživanje zbog potrebe za “strukturnom koherentnošću zakona”¹⁸, odnosno

¹¹ Đurđević, Z., *Osvrt na rezultate rada radne skupine Ministarstva pravosuđa za usklađivanje Zakona o kaznenom postupku s Ustavom Republike Hrvatske*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 1, 2013., str. 16.

¹² Narodne novine, br. 145/2013.

¹³ Đurđević, Z., *op. cit.* u bilj. 11, str. 17.

¹⁴ *Loc. cit.*

¹⁵ *Ibid.*, 18.

¹⁶ Rec(2003)13.

¹⁷ Osvrt, 19.

¹⁸ Vlada RH, Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, studeni 2013., str. 124.

zato što u ovom kontekstu ne bi bilo opravdanja za razlikovanje istrage i istraživanja. Što se tiče pojma nejavnosti, u zakonskom se obrazloženju navodilo da to “znači u prvom redu da osobe koje nisu sudionici u postupku, za razliku od stadija rasprave, nemaju pravo biti nazočne obavljanju radnji tijekom istraživanja. S druge strane, osobe kojima zakon dopušta sudjelovati tijekom istraživanja u dokaznoj radnji ili dokaznom ročištu nisu vezane tajnošću. Posljedično, ođavanjem informacije koju su saznale sudjelovanjem ili prisustvovanjem tijekom povođenja dokazne radnje ne čine kazneno djelo”.¹⁹

U sustavu koji je uspostavljen novelom ZKP-a iz 2013., nejavni dio postupka sadržavao je, dakle, mješavinu obilježja tajnog i javnog postupanja. Tajnom postupanju približavalo ga je to što ne postoji pravo građanina da bude prisutan radnjama koje se provode, a u krajnjoj liniji ni pravo da zahtijeva informacije o sadržaju tih radnji. Javnom postupanju približavalo ga je, pak, to što informacije koje se iznose u nejavnom postupku ne predstavljaju zakonom zaštićenu tajnu, što je značilo da državna tijela, sudionici u postupku i druge osobe kojima je određena informacija dostupna mogu tim informacijama slobodno raspolagati osim ako su proglašene tajnima u proceduri propisanoj ZKP-om ili su tajne *ex lege* na temelju propisa o određenoj službi ili drugih propisa. Time je, s iznimkom izvida, problematika tajnosti i transparentnosti prethodnog propisa u sadržajnom smislu propisana kao i u Zakonu o kaznenom postupku iz 1997., no uz uvođenje pojma nejavnosti.

Navedeni je sustav novelama KZ-a i ZKP-a iz 2024. doživio temeljitu preobrazbu. Burić i Ivičević Karas pravnom uređenju kakvo je postojalo nakon novele ZKP-a iz 2013. zamjerali su to što “omogućava da bilo koji od sudionika kaznenog postupka ili bilo koja druga osoba koja ima pristup informacijama iz nejavnog postupka selektivno i ciljano u medije plasira izabrane dijelove spisa predmeta”, čime je “nemoguće osigurati pravo javnosti da o vođenju postupka dobije provjerene i objektivne informacije. [...] Iako su takvu praksu pravosudni akteri opetovano okarakterizirali kao lošu, državi je onemogućeno da na nju adekvatno reagira jer osoba koja selektivno dijeli informacije iz nejavne istrage s javnošću, na taj način ne čini kazneno djelo koje bi morala istražiti nadležna tijela”.²⁰ Prema spomenutim autorima, koji su bili članovi Radne skupine za izradu Nacrta prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama ZKP-a, “prvi normativni korak” koji je valjalo poduzeti “jest da se kao kazneno djelo sankcionira ponašanje osobe koja, na temelju svojeg položaja, zaposlenja ili funkcije u ka-

¹⁹ *Loc. cit.*

²⁰ Burić, Z.; Ivičević Karas, E., *Nejavnost istrage, prava okrivljenika i sloboda medija*, Informativator br. 6775 od 20. ožujka 2023., <https://informativator.hr/strucni-clanci/nejavnost-istrage-prava-okrivljenika-i-sloboda-medija>.

znenom postupku ima pristup spisu predmeta, odnosno materijalima nejavnog prethodnog postupka i koja te materijale dijeli s javnošću. Takvo je ponašanje osobito neprihvatljivo ako dolazi iz reda osoba koje su nositelji javnih funkcija u kaznenom postupku – policijskih službenika, državnih odvjetnika i sudaca”. Drugi, pak, normativni korak, sastojao bi se u tome “da se odgovarajuće zakonski uredi način na koji se javnost, od nadležnih državnih tijela, na uravnotežen, objektivan i vjerodostojan način izvješćuje o tome da se protiv određene osobe vodi nejavni prethodni postupak, o tome koje se kazneno djelo ili kaznena djela toj osobi stavljaју na teret, o tome koje se radnje u tom postupku poduzimaju te kako postupak napreduje, ali ne i o sadržaju pojedinih dokaznih radnji”. Za oba navedena normativna koraka autori navode da su “uobičajena [...] pravna rješenja u onim pravnim sustavima po uzoru na koje je naš pravni poredak ustrojen – primjerice, u austrijskom i njemačkom pravu, kako je navedeno”²¹, no pritom propuštaju napomenuti da kaznena djela koja bi, makar i djelomično, bila ekvivalent novouvedenoga čl. 307.a KZ-a u tim državama ne postoje.

Za razliku od drugog normativnog koraka, do kojeg nije došlo i ne postoje naznake da bi do njega u doglednoj budućnosti moglo doći, prvi je normativni korak finaliziran. Prvotni nacrt izmjena KZ-a²² bio je radikaln: predviđao je zakonski opis koji odgovara današnjem čl. 307.a st. 1., ali bez ograničenja iz st. 2. i 3. Za umetanja ta dva stavka, kojima je kriminalnopolitička oštrica prvotnog rješenja znatno otupljena, izvršna se vlast²³ odlučila nakon burnih medijskih, političkih i stručnih previranja, tako da je novelom KZ-a iz 2024. ono uvedeno u znatno ublaženom obliku. Istodobnom novelom ZKP-a uvedeno je nekoliko odredaba kojima je na procesnom planu popraćena inauguracija navedenog kaznenog djela: dužnost tijela koje poduzima dokazne radnje da u istrazi odnosno istraživanju upozori osobe koje sudjeluju u radnji na to da je otkrivanje sadržaja radnje kazneno djelo (čl. 213. st. 3. ZKP-a i čl. 231. st. 1. ZKP-a, druga rečenica), dužnost predsjednika optužnog vijeća da na to upozori osobe koje sudjeluju na sjednici (čl. 349. st. 4.), kao i dužnost da se na to upozori osoba kojoj je dopušten uvid u spis tijekom prethodnog postupka (čl. 183. st. 7. ZKP-a). Suprotno dobroj tradiciji, koja se posljednjih godina nažalost sve više gubi, zakonska obrazloženja navedenih novela nisu se referirala ni na jedan komparativni pravni uzor.

²¹ *Loc. cit.*

²² Ministarstvo pravosuđa i uprave, Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, rujn 2023.

²³ Vlada RH, Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, veljača 2024.

3. KAZNENO DJELO POVREDE TAJNOSTI POSTUPKA (ČL. 307. KZ-a)

3.1. Pravna narav i noviji historijat

Kako bi se stvorio temelj za tumačenje novouvedenog kaznenog djela neovlaštenog otkrivanja sadržaja izvidne ili dokazne radnje, prvo će se pristupiti analizi kaznenog djela povrede tajnosti postupka. Na samom početku vrijedi istaknuti da je novouvedeno kazneno djelo supsidijarni delikt u odnosu na povredu tajnosti postupka, što nesporno proizlazi iz sustavnog, povijesnog i teleološkog tumačenja. Povreda tajnosti postupka u oba je svoja oblika formalno kazneno djelo, tj. njegovo je počinjenje neovisno o nastupanju kakve daljnje posljedice. Djelo iz st. 1. je *delictum proprium* (jer počinitelj može biti samo onaj tko je za tajnu saznao u postupku), a djelo iz st. 2. *delictum communium* (jer tog ograničenja nema).

Ovo je kazneno djelo u KZ-u pretrpjelo određene izmjene u odnosu na Kazneni zakon iz 1997. U st. 1. je dodan prethodni kazneni postupak i povišena je kazna, tj. “izjednačena je s kaznom za odavanje službene tajne”.²⁴ Nadopunjen je i st. 2. kako bi se osigurala “kaznenopravna zaštita tajnosti postupka i u onim situacijama kada je kazneno djelo počinjeno na štetu djeteta odnosno kada se u postupku odlučuje o zaštiti prava i interesa djeteta”. Pojam kaznenog postupka “prema maloljetniku” zamijenjen je formulacijom “prema djetetu”, što nije bilo potrebno, jer se osoba prema kojoj se vodi kazneni postupak koja je navršila 14 godina, a nije navršila 18 godina u Zakonu o sudovima za mladež naziva maloljetnikom, dok se prema djetetu mlađem od 14 godina kazneni postupak ionako ne može voditi.²⁵

Od navedenih je izmjena svakako najvažnija dodavanje prethodnog kaznenog postupka među postupke u okvirima kojih je moguće počinuti povredu tajnosti postupka. Naime, prema čl. 305. Kaznenog zakona iz 1997., kažnjavao se samo tko otkrije “ono što je saznao u kaznenom postupku pred sudom”, a ne i što je saznao u prethodnim stadijima, pa se postavlja pitanje je li tako uzak opseg povrede tajnosti postupka bio propust zakonodavca ili je bila riječ o potezu koji ima neki dublji smisao. Pritom treba imati u vidu da je prema Zakonu o kaznenom postupku iz 1997. pojam “kaznenog postupka pred sudom” bio širi jer je istragu vodio sud, a ne državni odvjetnik, što navedenu “prazninu” čini

²⁴ Vlada RH, Konačni prijedlog Kaznenog zakona, listopad 2011., str. 255.

²⁵ Za statističke podatke o ovom kaznenom djelu od 1. listopada 2013. do 1. listopada 2023. v. Maršavelski, A.; Moslavac, B., *Osvrt na Prijedlog Osme novele Kaznenog zakona*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, br. 2, 2023., str. 305 – 337, str. 323 – 324.

manjom, no i dalje ostaje okolnost da povreda tajnosti postupka nije dosegala u stadije koji su prethodili "postupku pred sudom". Je li to značilo da su policija i državni odvjetnik mogli prije započinjanja postupka slobodno dijeliti informacije prema svojoj volji? Kada bi bilo tako, doista bi se moglo govoriti o velikoj i začudnoj zakonskoj praznini.

Te praznine, međutim, u stvarnosti nije bilo jer uži opseg povrede tajnosti postupka ni na koji način nije ugrožavao mogućnost kažnjavanja policijskog službenika, državnog odvjetnika ili suca za odavanje službene tajne u odnosu na sve činjenice koje su propisima o službi bile proglašene tajnima. Štoviše, s obzirom na tada propisani kazneni okvir za povredu tajnosti postupka, očigledno je da je zakonodavac propisao povredu službene tajne kao primarno, a povredu tajnosti postupka kao supsidijarno kazneno djelo, koje se primjenjuje ponajprije prema "laicima" koji su u postupku saznali za određene tajne činjenice, dok bi za "profesionalce" ono bilo primjenjivo samo kada istodobno ne bi bila ostvarena obilježja odavanja službene tajne.

3.2. Obilježja djela iz st. 1.

Svrhe različitih postupaka su različite, pa svaki procesni zakon ima različita pravila o tajnosti cijelog postupka, njegova pojedinog stadija, pojedine radnje u postupku ili pojedinog podatka. U kaznenom postupku i prethodnom kaznenom postupku tajni su ponajprije izvidi (čl. 206.f ZKP-a). Službenu tajnu predstavljaju i podaci o istovjetnosti osobe protiv koje je podnesena kaznena prijava te podaci na temelju kojih se može zaključiti o istovjetnosti te osobe (čl. 204. st. 4. ZKP-a). Istraga je nejavna (čl. 231. st. 1. ZKP-a), ali ne i tajna, osim ako cijelu istragu ili njezin dio tijelo koje vodi istragu proglasi tajnom, što može učiniti pod uvjetima iz čl. 231. st. 2. ZKP-a. No i neovisno o tome je li istraga proglašena tajnom, podaci o sadržaju posebnih dokaznih radnji (nabrojenih u čl. 332. ZKP-a) i osobama koje su sudjelovale u njihovu provođenju uvijek su tajni (čl. 335. st. 1. i čl. 336. st. 2. ZKP-a). Tajni su i podaci o ugroženom svjedoku (čl. 295. st. 7. ZKP-a). Poput istrage, ni istraživanje u načelu nije tajno, nego nejavno, a tajno je ako ga tijelo koje ga provodi takvim proglasi, što može učiniti pod uvjetima iz čl. 211. st. 3. ZKP-a. Ni dokazno ročište nije tajno osim ako ga sudac istrage takvim proglasi (čl. 237. st. 4. ZKP-a). Rasprava je javna, ali ako je isključena javnost (v. čl. 388. ZKP-a), ona postaje tajna. Da je takva rasprava tajna, a ne samo "nejavna", proizlazi iz čl. 389. st. 3. ZKP-a, gdje izrijekom stoji da će osobe koje prisustvuju raspravi iz koje je javnost isključena biti upozorene "da su dužne kao tajnu čuvati sve ono što su na raspravi saznale i da je odavanje tajne kazneno djelo". Osobni podaci o optuženiku, žrtvi, oštećeniku

ili svjedoku koje su na raspravi tonski snimile stranke ili branitelj predstavljaju tajnu (čl. 395. st. 4. ZKP-a). Uvijek su tajni osobni podaci djeteta (čl. 44. st. 1. toč. 2. i čl. 183. st. 3. ZKP-a), žrtve kaznenog djela protiv spolne slobode i kaznenog djela trgovanja ljudima (čl. 44. st. 4. toč. 6. ZKP-a) i žrtve u odnosu na koju su određene posebne potrebe zaštite (čl. 44. st. 5. toč. 5. ZKP-a). Tajni su i podaci o vijećanju i glasovanju (čl. 166. st. 3. ZKP-a), osim kada je riječ o izdvojenom glasu člana vijeća čije se obrazloženje prilaže odluci. Osim kaznenog postupka, postupci pred sudom su parnični, izvanparnični, ovršni, stečajni, upravnosudski i prekršajni postupak. U prekršajnom postupku tajnost izvida nije izrijeckom propisana, a isključenje javnosti na glavnoj raspravi propisano je kao obligatorno samo u postupku protiv maloljetnika (čl. 223. st. 11. PZ-a). Iako se u prekršajnom postupku supsidijarno primjenjuju odredbe ZKP-a, odredba čl. 82. st. 3. PZ-a kojom se propisuje takva primjena prilično je ambivalentna (“na odgovarajući će se način, kada to bude primjereno svrsi prekršajnog postupka, primijeniti odredbe Zakona o kaznenom postupku”), zbog čega odredbe ZKP-a koje nemaju svoj korelat u PZ-u ne mogu poslužiti kao izvorište za zaključak o povredi tajnosti prekršajnog postupka (jer bi to bilo kažnjavanje po analogiji, koje je protivno načelu *nullum crimen sine lege stricta*).

Tajna u postupku mora biti zasnovana na zakonu ili odluci utemeljenoj na zakonu. Ona, dakle, ne može biti zasnovana izravno na međunarodnom pravu ako ono nije pretočeno u zakon, kao ni na podzakonskom ili internom aktu. Tajna može proizlaziti izravno iz zakona (npr. izvidi u kaznenom postupku tajni su *ex lege*), a može proizlaziti i iz odluke tijela koje vodi postupak ako je ta odluka utemeljena na zakonu, npr. rješenje o isključenju javnosti s rasprave u kaznenom postupku. Tajnost podatka za koji je počinitelj saznao u postupku pa ga zatim razotkrio može potjecati ne samo iz procesnih zakona nego i različitih drugih zakona, npr. Zakona o tajnosti podataka, kao i iz odluka utemeljenih na tim zakonima.

Mora se raditi o tajni za koju je počinitelj saznao u postupku, tj. tijekom njegova trajanja, a ne o nekoj tajni za koju je već bio znao prije nego što je postupak započeo ili je za nju saznao tek nakon što je postupak okončan. Za tajnu se može saznati prisustvujući nekoj procesnoj radnji, ali i (ovlaštenim ili neovlaštenim) uvidom u spis.²⁶ Djelo je *delictum proprium* pa počinitelj ne može biti netko tko je za tajnu saznao neovisno o samom postupku, npr. prijatelj policijskog službenika kojem je ovaj neovlašteno povjerio podatke o provođenju posebne dokazne radnje. To ne može biti ni odvjetnik ili javni bilježnik koji

²⁶ Bačić, F.; Pavlović, Š., *Komentar Kaznenog zakona*, Organizator, Zagreb, 2004., str. 1067; Pavišić, B.; Grozdanić, V.; Veić, P., *Komentar Kaznenog zakona*, Narodne novine, Zagreb, 2007., str. 667.

razotkriju ono što im je stranka povjerila prije negoli postupak započne ili o nečemu što nije predmet postupka. Kršenjem javnobilježničke ili odvjetničke tajne oni u tom slučaju ne ostvaruju obilježja povrede tajnosti postupka, ali mogu odgovarati za neko drugo kazneno djelo, a osobito za neovlašteno otkrivanje profesionalne tajne (čl. 145.).

Pod uvjetom da je počinitelj za tajnu saznao tijekom postupka, povredu tajnosti postupka moguće je, u odnosu na neke tajne, počinuti i nakon okončanja postupka. To vrijedi kada je svrha tajne vezana uza zaštitu individualnih pravnih dobara (npr. privatnosti kod isključenja javnosti na raspravi) jer potreba za zaštitom te tajne ne prestaje postojati kada postupak bude završen. Isto vrijedi i za slučaj kada je u postupku isključena javnost zbog zaštite neke tajne odavanje koje i neovisno o samom tom postupku predstavlja kazneno djelo, npr. službene tajne ili tajnih podataka. Ako je, pak, svrha tajne jedino u zaštiti učinkovitosti kaznenog progona, tada tajnost prestaje kada se u potpunosti ostvari cilj radi kojeg je tajna uspostavljena, što može biti i prije okončanja kaznenog postupka, npr. u trenutku okončanja određenog procesnog stadija. Opće je pravilo, prema tome, da zabrana otkrivanja tajne prestaje kada prestanu razlozi zbog kojih bi nešto trebalo biti tajno.²⁷

Radnja počinjenja definirana je kao otkrivanje tajne. Otkrivanje je prenošenje podatka trećoj osobi koja za taj podatak nije znala ili u njega nije bila sigurna. Ono se može sastojati u objavljivanju podatka, omogućavanju uvida u spis, prepričavanju itd. Djelo je moguće počinuti i nečinjenjem, npr. namjernim ostavljanjem dokumenta na mjestu gdje je dostupan trećim osobama. Tajna se ne može otkriti nekome tko za nju već zna; to je (neprikladni) pokušaj, koji zbog visine propisane kazne nije kažnjiv.

Biće djela ostvareno je samo ako je otkrivanje neovlašteno, pri čemu je neovlašteno svako otkrivanje tajne izvan kruga osoba koje po zakonu smiju znati za nju. Počinitelj može biti sudionik u postupku ili bilo koja druga osoba, uključujući i službenu osobu, koja je ovlašteno ili neovlašteno saznala za tajnu. Ipak, ako je tajna uspostavljena isključivo radi zaštite individualnih interesa okrivljenika, stranke u postupku ili neke treće osobe, tada je ta osoba ovlaštena raspolagati tim podatkom, npr. žrtva seksualnog delikta radi čije je zaštite isključena javnost smije sadržaj rasprave prepričati svojim prijateljima.

I onda kada je prema odredbama određenog procesnog zakona otkrivanje tajne neovlašteno, iznimno je moguće isključenje protupravnosti u skladu s odredbama KZ-a ili nekog drugog zakona. Moguća je krajnja nužda, npr. ako

²⁷ Srzentić, N. et. al., *Komentar krivičnih zakona SR Srbije, SAP Kosova i SAP Vojvodine, Savremena administracija*, Beograd, 1986., str. 658 – 659.

netko ozbiljno prijeti osobi koja zna tajnu da će je ubiti ako mu je ne otkrije. Krajnja je nužda moguća i radi zaštite javnog interesa, no samo ako se razotkrivanjem tajne sprečava društveno zlo koje je veće ili jednako onomu koje bi nastupilo ako se tajna ne otkrije.

Neki procesni zakoni, uključujući ZKP (čl. 206.f st. 2., čl. 213. st. 3., čl. 231. st. 2., čl. 389. st. 3., čl. 183. st. 6.), propisuju dužnost procesnog tijela da upozori sudionika postupka i druge prisutne osobe na posljedice neovlaštenog otkrivanja tajne, a katkad i daljnju dužnost da se to upozorenje unese u zapisnik (čl. 411. st. 2. ZKP-a) ili zabilježi u spisu (čl. 183. st. 6. ZKP-a). Postavlja se stoga pitanje kakav je učinak izostanka upozorenja o tome da je neovlašteno otkrivanje tajne kazneno djelo. Imajući na umu da izostanak navedenog upozorenja i dalje ne ovlašćuje počinitelja da otkrije tajnu, kao i da nema osnove za zaključak da bi taj propust procesnog tijela predstavljao razlog isključenja protupravnosti povrede tajnosti postupka, valja zaključiti da i usprkos tomu otkrivanje tajne ostaje protupravno.²⁸ U prilog takvom zaključku govori i okolnost da pojedini zakoni, npr. Zakon o općem upravnom postupku, uopće ne propisuju dužnost takvog upozorenja, iz čega slijedi da se ono nikako ne može smatrati konstitutivnim činom kojim se uspostavlja tajna. Izostanak upozorenja može, međutim, dovesti do toga da počinitelj otkrije tajnu ne znajući da je riječ o tajni, u kojem slučaju postoji zabluda o biću djela.

Djelo je kažnjivo samo ako je počinjeno s namjerom, a dovoljna je i neizravna namjera, npr. ako počinitelj otkrije neki podatak za koji ne zna sa sigurnošću je li tajan, ali ga odluči otkriti i pod cijenu da jest. Počinitelj ne mora znati o kojoj je točno vrsti postupka riječ, kada je on započeo i sl.; dovoljno je i laičko znanje. Tko pogrešno smatra da je ovlašten otkriti tajnu drugoj osobi, a u stvarnosti to nije, nalazi se u zabludi. To je zabluda o biću djela kada se počinitelj vara o nekom deskriptivnom ili normativnom obilježju djela, npr. policijski službenik uopće ne zna da je podatak koji razotkriva tajan ili pogrešno smatra da smije tajnu otkriti i nekom svojem kolegi koji ne sudjeluje u provođenju konkretne radnje. Može se raditi i o zabludi o okolnostima koje isključuju protupravnost, npr. kada počinitelj razotkriva tajnu misleći da time spašava neki vrlo važan javni interes, dok u stvarnosti taj interes nije ni bio ugrožen.

Dovršenje djela nastupa samim otkrivanjem tajne, neovisno o tome je li nastupila i kakva daljnja posljedica. Pokušaj nije kažnjiv. Sudioništvo (poticanje i pomaganje) je moguće, npr. treća osoba nagovori socijalnog radnika koji je prisustvovao raspravi na kojoj je isključena javnost da mu prenese ono što je u postupku saznao o žrtvi. S obzirom na to da je djelo iz st. 1. *delictum proprium*,

²⁸ Tako i *ibid.*, str. 658. Vidi također: Bačić, F.; Pavlović, Š., *op. cit.* u bilj. 26, str. 1067.

osoba koja nije za tajnu saznala u postupku, nego iz nekog drugog izvora, ne može biti ni supočinitelj ni posredni počinitelj, ali može biti poticatelj ili pomagač.

3.3. Obilježja djela iz st. 2.

Kriminalnopolitička funkcija djela iz st. 2. je u popunjavanju određenih zakonskih praznina koje su rezultat toga što je st. 1. propisan kao *delictum proprium*, kao i u osiguranju dodatne zaštite podataka vezanih uz postupke u kojima sudjeluju djeca. S obzirom na supsidijarnu funkciju djela iz st. 2., djelo iz st. 1. ima prednost kada su ostvarena obilježja obaju.

Prvi oblik obuhvaća situacije u kojima počinitelj bez dozvole suda objavi procesnu tajnu za koju je saznao izvan samog postupka, npr. prijatelj policijskog službenika kojem je ovaj povjerio podatke o mjeri tajnog nadzora objavi te podatke na internetskom portalu. U st. 2. ne nabrajaju se postupci u kojima se djelo može počinuti, no s obzirom na *ratio legis* st. 2. može se raditi jedino o postupcima nabrojenima u st. 1. Dozvola suda isključuje protupravnost. Štoviše, protupravnost isključuje i dozvola drugog tijela ako je ono (a ne sud) na temelju zakona nadležno dati dozvolu za objavu podataka u određenom postupku. Takav je zaključak u skladu s pravilima općeg dijela kaznenog prava jer razlozi isključenja protupravnosti ne moraju nužno biti sadržani ni u općem ni u posebnom dijelu KZ-a, već mogu biti sadržani i drugdje. Objaviti tijek postupka znači učiniti ga dostupnim većem broju ljudi. Za razliku od otkrivanja tajne (st. 1.), za počinjenje djela iz st. 2. nije dovoljno da za tajnu sazna samo jedna neovlaštena osoba. Međutim, djelo je počinjeno ako ta osoba proširi tajnu većem broju ljudi, a takav je ishod bio obuhvaćen (makar i neizravnom) namjerom počinitelja u trenutku kada je toj osobi prenio tajnu.

Drugi oblik čini tko bez dozvole suda objavi tijek kaznenog postupka prema djetetu, kaznenog postupka za kazneno djelo počinjeno na štetu djeteta ili postupka u kojem se odlučuje o zaštiti prava i interesa djeteta ili objavi odluku u tom postupku. Kazneni postupak "prema djetetu" je isključivo kazneni postupak prema maloljetniku (osobi koja je navršila 14, ali nije navršila 18 godina života) jer se prema djetetu mlađem od 14 godina kazneni postupak ne može provesti. Tajni su izvidi i cijeli kazneni postupak prema maloljetniku (čl. 60. st. 1. Zakona o sudovima za mladež). Bez odobrenja nadležnog tijela ne može se objaviti sadržaj i tijek postupka prema maloljetniku ni odluka donesena u tom postupku (čl. 60. st. 2. Zakona o sudovima za mladež). Odobrenje daje sud za mladež ili državni odvjetnik za mladež (ovisno o stadiju postupka), a objaviti se smije samo onaj dio postupka odnosno dio odluke za koji postoji odobrenje, pri čemu se ni tada ne smije navesti ime maloljetnika i ostali podaci na temelju

kojih bi se moglo zaključiti o kojem je maloljetniku riječ (čl. 60. st. 3. Zakona o sudovima za mladež). S obzirom na citiranu odredbu, a kada se ima u vidu načelo jedinstva pravnog poretka iz kojeg proizlazi i to da razlog isključenja protupravnosti ne mora nužno biti propisan KZ-om, nego može biti propisan i drugim zakonima, protupravnost djela iz st. 2. isključuje ne samo dozvola (odobrenje) suda nego i državnog odvjetnika u stadiju postupka koji on vodi.

Kazneno djelo počinjeno na štetu djeteta je svako ono u kojem je dijete žrtva. Postupak u kojem se odlučuje o zaštiti prava i interesa djeteta ne mora biti kazneni postupak, nego to mogu biti i različiti drugi postupci nabrojani u st. 1., npr. postupak radi određivanja privremene mjere s kojim će roditeljem stanovati maloljetno dijete (Županijski sud u Slavonskom Brodu, KŽ-168/19).

3.4. Stjecaj

Procesna tajna iz čl. 307. KZ-a sama po sebi nije tajni podatak, nego to postaje tek ako bude klasificirana pod pretpostavkama propisanim Zakonom o tajnosti podataka. Nasuprot tomu, procesna tajna može istodobno predstavljati i službenu tajnu (npr. ako državni odvjetnik razotkrije neovlaštenim osobama spis o posebnim dokaznim radnjama), zbog čega se postavlja pitanje međusobnog odnosa čl. 307. i odavanja službene tajne (čl. 300.). Ta dva kaznena djela nisu u međusobnom odnosu specijalnosti jer procesna tajna vezuje širi krug adresata u postupku, a ne samo one koji su dužni čuvati službenu tajnu; jednako tako, službena tajna postoji u odnosu na mnoge druge činjenice, a ne samo one koje su vezane uz određene oblike postupka, pa je ona u tom smislu šira od procesne tajne. Procesna i službena tajna stoga su pojmovi koji se u jednom dijelu međusobno preklapaju (tj. skupovi koji se sijeku), a nisu širi i uži pojam (tj. skup i njegov podskup). Shodno tomu, rješenje međusobnog odnosa treba tražiti u području supsidijarnosti (*lex primaria – lex subsidiaria*). Pritom treba imati u vidu genezu obaju kaznenih djela, pa prednost dati odavanju službene tajne koje je prije bilo kažnjivo strožim kaznenim okvirima. Stoga stjecaj ovih kaznenih djela treba smatrati prividnim, a prednost dati odavanju službene tajne.

Kako je čl. 307.a već prema intenciji zakonodavca supsidijarni delikt, kad god se otkrivanjem sadržaja izvidne ili dokazne radnje ujedno odaje i neka procesna tajna, prednost je potrebno dati povredi tajnosti postupka, dok novo kazneno djelo otpada u prividnom stjecaju; to, dakako, vrijedi samo ako istodobno nije počinjeno odavanje službene tajne, koje ima prednost pred oba delikta.

4. KAZNENO DJELO NEOVLAŠTENOG OTKRIVANJA SADRŽAJA IZVIDNE ILI DOKAZNE RADNJE (ČL. 307.a KZ-a)

4.1. Opće napomene, krug počinitelja i razlog isključenja kažnjivosti iz st. 2.

Obilježja novouvedenog kaznenog djela ostvaruje pravosudni dužnosnik ili državni službenik u pravosudnom tijelu, policijski službenik ili dužnosnik, okrivljenik, odvjetnik, odvjetnički vježbenik, svjedok, vještak, prevoditelj ili tumač koji tijekom prethodnog kaznenog postupka koji se na temelju zakona smatra nejavnim neovlašteno otkrije sadržaj izvidne ili dokazne radnje, s ciljem da ga učini javno dostupnim. *Ratio legis* je nastojanje da se uspostavi “odnos pravne ravnoteže između probitaka kaznenog postupka s jedne strane i prava javnosti da kroz slobodu medijskog djelovanja, o vođenju postupka dobije provjerene i objektivne informacije od javnog interesa”.²⁹

Kao i povreda tajnosti postupka, ovo je kazneno djelo *delictum proprium*. Intencija zakonodavca bila je suziti krug počinitelja, tj. obuhvatiti samo osobe koje “na temelju svoga položaja, zaposlenja ili funkcije te svojstva u kaznenom postupku imaju pristup spisu predmeta, odnosno materijalima nejavnog kaznenog postupka”³⁰, s obrazloženjem da se od tih osoba “opravdano može očekivati da lojalan odnos prema kaznenom pravosuđu i svoje procesne interese ostvaruju unutar kaznenog postupka i da odavanjem sadržaja dokaznih radnji ne štete probicima kaznenoga postupka”.³¹ U obrazloženju se ne navode razlozi za odstupanje od rješenja koje je primijenjeno u čl. 307. KZ-a, tj. ne navodi se zašto i u čl. 307.a počiniteljstvo nije ograničeno na osobe koje su u postupku saznale za tajnu, nego se do istog rezultata pokušalo doći “obilazno”, tj. navođenjem svojstva osobe (pri čemu je, uzgred budi rečeno, pojam “policijskog dužnosnika” nepoznat³² u zakonodavstvu i praksi). To dovodi do nelogičnosti. Primjerice, odvjetnik ne odgovara za počinjenje djela iz čl. 307. ako otkrije sadržaj za koji je saznao izvan postupka (npr. u neformalnom razgovoru s kolegom koji je branitelj), dok za djelo iz čl. 307.a odgovara kao počinitelj i kada je riječ o takvim sadržajima. To znači da je u pogledu kruga počinitelja odgovornost za povredu nejavnosti stroža negoli odgovornost za povredu tajnosti, što nema smisla.

²⁹ Vlada RH, Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, veljača 2024., str. 13.

³⁰ *Ibid.*, str. 24.

³¹ *Ibid.*, str. 24 – 25.

³² Tako i Maršavelski, A.; Moslavac, B., *op. cit.* u bilj. 25, str. 327.

Nadalje, u čl. 307.a st. 2. kao mogući počinitelj, pomagač i poticatelj isključen je “onaj tko obavlja novinarski posao”, i to uz nomotehnički neuobičajen izričaj (“počinjenje, pomaganje ili poticanje kaznenog djela... ne može ostvariti”). Radi li se o isključenju protupravnosti, krivnje ili kažnjivosti, ne može se iščitati neposredno iz zakonskog opisa. Jedino drugo mjesto u KZ-u gdje se kao razlog isključenja kaznene odgovornosti – bilo da je riječ o isključenju protupravnosti, krivnje ili kažnjivosti – navodi obavljanje novinarskog posla jest čl. 148.a, gdje je propisan razlog isključenja protupravnosti za kazneno djelo uvrede (a prije i kaznenog djela teškog sramoćenja iz brisanog čl. 148.), no ondje je jasno da je riječ o razlogu isključenja protupravnosti. To slijedi ne samo iz naziva članka nego i iz toga što se isključenje kaznene odgovornosti vezuje uz opstojnost javnog interesa ili drugi opravdan razlog, a čime se jasno daje do znanja da počiniteljevo postupanje ne dovodi samo do isključenja krivnje ili kažnjivosti nego i do opravdanja, pri čemu je upravo opravdanost smisao i srž razloga isključenja protupravnosti, koji se baš zato još zovu opravdavajućim razlozima (njem. *Rechtfertigungsgründe*, engl. *grounds of justification*). Za razliku od čl. 148.a, gdje je zakonodavac prepoznao okolnost da su u nekim slučajevima povređivanja časti i ugleda javni i drugi opravdani interesi u tolikoj mjeri naglašeni da pretežu nad osobnim pravom na čast i ugled, u čl. 307.a st. 2. takvog odvagivanja interesa nema. Ovdje se, naime, *a priori* isključuje kaznena odgovornost određenog kruga adresata na temelju posla koji obavljaju, čime se oni stavljaju u povlaštenu poziciju u odnosu na ostale građane, i to neovisno o tome je li njihovo postupanje opravdano ili nije. Primjerice, time je obuhvaćen i novinar koji bi informacije plasirao u interesu određenih klijentističkih mreža, pa i počinitelj kojem je novinarstvo samo krinka za takve aktivnosti. S obzirom na to da u takvim slučajevima sasvim sigurno nije riječ o postupanjima koje društvo odobrava, kao i da nema argumenata u prilog tezi da bi se radilo o razlogu isključenja krivnje, jedino preostaje zaključiti da je u st. 2. propisan razlog isključenja kažnjivosti.³³

Budući da je u slučaju pretežnosti javnog interesa pri obavljanju novinarskog posla moguća i primjena st. 3., postavlja se pitanje zašto je uopće potrebna koegzistencija st. 2. i 3. Takvo je rješenje unikatno u KZ-u jer se odredba koja bi bila slična čl. 307.a st. 2. ne pojavljuje nigdje gdje se kao razlog isključenja protupravnosti navodi javni interes (neovlašteno zvučno snimanje i prisluškivanje – čl. 143. st. 4., neovlašteno otkrivanje profesionalne tajne – čl. 145. st. 2., isključenje protupravnosti za kazneno djelo uvrede – čl. 148.a, odavanje i neovlašteno pribavljanje poslovne tajne – čl. 262. st. 3., odavanje službene tajne – čl. 300. st. 2.). Osim toga, supostojanje čl. 307. st. 2. i 3. dovodi i do praktičnih

³³ Novoselec, P.; Martinović, I., *Komentar Kaznenog zakona, I. knjiga: Opći dio*, Narodne novine, Zagreb, 2019., str. 236 – 237.

poteškoća i nelogičnosti. Tako se u slučaju u kojem počinitelj ostvari obilježja djela iz st. 1. u javnom interesu pri obavljanju novinarskog posla postavlja pitanje hoće li kaznena odgovornosti biti isključena na temelju st. 2. ili st. 3. U takvim slučajevima nema dvojbe da treba primijeniti st. 3. jer se pitanje je li isključena kažnjivost postavlja samo ako je odgovor na pitanje je li djelo protupravno i skrivljeno potvrđan; ako je, pak, protupravnost isključena, razloge isključenja kažnjivosti ne treba ni razmatrati. Iz toga slijedi zaključak koji je logički jedini moguć, a o kojem zakonodavac nije vodio računa: odredbu st. 2. moguće je primijeniti samo na osobe koje nisu postupale u interesu zaštite žrtve ni u interesu obrane ni u drugom pretežnom javnom interesu. Prema tome, zaštita koja se novinarskoj profesiji pokušala pružiti propisivanjem st. 2. na kraju se, kada je odlučeno uvesti i st. 3., svela isključivo na zaštitu onih postupanja koja se ne mogu podvesti pod st. 3., a koja stoga u vrijednosnom smislu i nisu dostojna zakonodavčeve posebne zaštite, štoviše, mogu biti i etički zazorna.

Nadalje, u vezi s krugom počinitelja djela iz st. 1., postavlja se pitanje zašto je zakonodavac odlučio uvrstiti okrivljenika i svjedoka među počinitelje, odnosno zašto je smatrao da su i to osobe od kojih se može očekivati "lojalan odnos prema kaznenom pravosuđu" odnosno da "odavanjem sadržaja dokaznih radnji ne štete probicima kaznenoga postupka".³⁴ Okrivljenik, naime, nije isključivo procesni subjekt sa zakonom propisanim pravima, nego je to osoba kojoj prijeti kaznenopravna sankcija i čiji je interes obično oprečan interesu "da se počinitelju kaznenog djela izrekne kazna ili druga mjera uz uvjete koje predviđa zakon i na temelju zakonito provedenog postupka pred nadležnim sudom" (čl. 1. st. 1. ZKP-a). Neobično je, nadalje, i to što se od okrivljenika i branitelja traži da od javnosti skrivaju istinu o tome što se događa u postupku, dok im se ne priječi da iznose neistine o sadržaju izvidnih i procesnih radnji. Time se procesni sudionici motiviraju na laganje u javnim obraćanjima, što eventualno može biti interes obrane, ali svakako ne interes kaznenog progona zbog kojeg je ovo kazneno djelo navodno uvedeno. No i ako se ta pitanja ostave po strani, nejasno je zašto je okrivljenik ostavljen kao mogući počinitelj i nakon što je zakonodavac odlučio uvesti st. 3., kojim je "interes obrane u kaznenom postupku" uveden kao razlog isključenja protupravnosti, pri čemu je protupravnost isključena i neovisno o tome je li interes obrane pretežan u odnosu na interes koji se nastojao zaštititi propisivanjem ovog kaznenog djela. Slična pitanja postavljaju se i u odnosu na svjedoka, a dijelom su i naglašenija zbog toga što se jednoj te istoj osobi nalaže da govori istinu i zabranjuje da laže u okviru postupka, dok joj se izvan postupka u odnosu na sadržaj radnji zabranjuje da govori istinu i dopušta da laže.

³⁴ Vlada RH, Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, veljača 2024., str. 24 – 25.

Ono što je, pak, osobito problematično u odnosu na moguću odgovornost okrivljenika i svjedoka za kazneno djelo iz čl. 148.a jest činjenica da se u čl. 148.a, za razliku od čl. 148., ne pravi nikakva razlika između pojedinih radnji, nego se “curenje informacija” neselektivno sankcionira u odnosu na sve izvidne i dokazne radnje u prethodnom postupku. Konkretnije, ne pravi se razlika između slučajeva u kojima je sam okrivljenik ili svjedok izvor saznanja o određenoj činjenici zbog otkrivanja ili dokazivanja koje se poduzima određena radnja (iskaz okrivljenika ili svjedoka, privremeno oduzeta dokumentacija koju je sastavio okrivljenik itd.) od slučajeva u kojima je okrivljenik ili svjedok saznao za činjenicu u samom postupku (npr. uvidom u spis ili sudjelovanjem u radnji) ili posredno, od osobe koja je sudjelovala u postupku (npr. u neformalnom razgovoru s policijskim službenikom). Stoga bi se, kada bi se odredba st. 1. tumačila samo gramatički, moglo zaključiti da se od okrivljenika zahtijeva da šuti o sadržaju vlastita iskaza, a samim time i o kaznenom djelu koje mu se stavlja na teret, o tome da mu je pretražen dom i da su mu privremeno oduzeti određeni predmeti, o tome da je prema nalazu vještaka on taj koji je prvi napadnut, itd. Ne primijesimo li restriktivno tumačenje, u svim bi takvim slučajevima bilo ostvareno biće kaznenog djela, a tek bi se na temelju st. 3. mogla isključiti protupravnost. Takvo rješenje s aspekta kaznenopravne sistematike ne bi bilo prihvatljivo jer se kod isključenja protupravnosti radi o postupanjima koja su iznimno, a ne načelno dopuštena (npr. ubijanje drugoga u nužnoj obrani), dok se kod postupanja koja su *a priori*, principijelno dopuštena, negira već biće kaznenog djela. Tu se ne radi samo o teorijskoj distinkciji jer o tome ovisi i primjena određenih zakonskih instituta, npr. zablude o biću djela ili zablude o okolnostima koje isključuju protupravnost. Izlaz iz navedene situacije *de lege lata* treba tražiti u restriktivnom tumačenju, pa uzeti da se pojam “sadržaja izvidne ili dokazne radnje” odnosi isključivo na okolnosti za koje je počinitelj saznao u samom postupku.

4.2. Vremensko ograničenje dužnosti neotkrivanja sadržaja radnje

Djelo iz čl. 307.a st. 1. moguće je počiniti samo “tijekom prethodnog kaznenog postupka koji se na temelju zakona smatra nejavnim”. Naizgled se može činiti o promišljenom rješenju jer nakon prethodnog postupka sijedi rasprava, na kojoj se izvode dokazi u skladu s načelom javnosti, ili pak dolazi do obustave postupka odnosno odbacivanja optužnice. U takvim slučajevima, na pitanje traje li još prethodni postupak postoji jednoznačan odgovor, a praktičan problem svodi se na pitanje zna li počinitelj za to ili se, ako pogrešno smatra da je prethodni postupak okončan, nalazi u zabludi o biću djela. Međutim, kazneni postupak može biti okončan samo ako je započeo, a prethodni postupak dijelom se pro-

vodi i prije nego što je započeo kazneni postupak. Primjerice, u slučajevima kada nije provedena istraga, kazneni postupak započinje tek potvrđivanjem optužnice (čl. 17. st. 1. toč. 2. ZKP-a). U takvim slučajevima krug počinitelja iz čl. 307.a st. 1. KZ-a vrlo teško može imati pouzdano saznanje o tome traje li još prethodni postupak. Za opću javnost, jedini sigurni indikator da su raniji stadiji prethodnog postupka, koji još ne ulaze u definiciju kaznenog postupka, definitivno okončani jest zastara kaznenog progona, što je rok nakon kojeg javno raspravljavanje o nekom kaznenom predmetu postaje bespredmetno. Navedena poteškoća dovodi do toga da je zabluda o biću djela vrlo lako zamisliva kada počinitelj nema posebna saznanja o tome što se događa u konkretnom predmetu.

4.3. Radnja neovlaštenog otkrivanja sadržaja izvidne ili dokazne radnje

Pojam neovlaštenog otkrivanja rabi se i kod kaznenog djela povrede tajnosti postupka, pa ga treba tumačiti na isti način (v. gore, 3.2.). Međutim, objekt te radnje kod povrede tajnosti postupka definiran je kao “ono što je [počinitelj] saznao” u određenom postupku, “a što se na temelju zakona ili odluke utemeljene na zakonu smatra tajnom”, dok je kod novog kaznenog djela objekt otkrivanja određen kao “sadržaj izvidne ili dokazne radnje”. Pojam “sadržaja” radnje mora se tumačiti restriktivno. Već je u prethodnom poglavlju rečeno do kakvih bi posljedica mogla dovesti ekstenzivna interpretacija u odnosu na procesna prava okrivljenika i žrtve, no zaključak o nužnosti restriktivnog tumačenja osnažuju i argumenti koji se tiču interesa kaznenog progona. Naime, kada bi se sadržajem radnje otkrivanje koje je zabranjeno smatrala i saznanja koja je osoba imala prije provođenja te radnje, djelo iz čl. 307.a pretvorilo bi se u alat opstrukcije kaznenog pravosuđa. Primjerice, ispitivanjem svjedoka tijekom prethodnog postupka sva bi njegova saznanja *de facto* postala tajnima sve dok traje prethodni postupak, s time da je, kao što je rečeno, trenutak okončanja prethodnog postupka često neizvjestan. Iako bi iz gramatičke interpretacije prirodno proizlazilo da je sadržaj dokazne radnje ispitivanja okrivljenika ili svjedoka njegov iskaz, restriktivnost tumačenja trenutačno je jedini alat kojim se može postići da nejavne informacije u praksi ne budu zaštićene višim stupnjem kaznenopravne represije negoli tajne informacije.

Jedan od temeljnih problema zakonskog izričaja čl. 307.a je u tome što se ne štiti samo sadržaj dokaznih radnji, nego i izvidnih. Budući, pak, da su izvidi tajni, zbog čega otkrivanje njihova sadržaja potpada pod povredu tajnosti postupka, nejasno je zašto je zakonodavac smatrao potrebnim verbalno pojačati, a u biti relativizirati, zaštitu izvidnih radnji njihovim ponovnim navođenjem u čl. 307.a. O tome nema spomena ni u zakonskom obrazloženju, pa je teško odgovoriti na

pitanje koji je *ratio legis* takvog zakonodavnog zahvata. *De lege lata*, valja zaključiti da bi se u slučaju da tijekom nejavnog dijela postupka (istrage ili istraživanja) bude otkriven sadržaj neke izvidne radnje, npr. obavijesnog razgovora, radilo o prividnom stjecaju kaznenih djela iz čl. 307. i čl. 307.a, pri čemu bi prednost prema principu *lex primaria derogat legi subsidiariae* trebala pripasti primarnom deliktu, a to je svakako povreda tajnosti postupka (čl. 307.). Međutim, s tim u vezi postavlja se pitanje mogućnosti primjene razloga isključenja protupravnosti iz čl. 307.a st. 3. na takve slučajeve prividnog stjecaja. S obzirom na to da se radi o razlogu koji je propisan u posebnom dijelu kaznenog prava, koji je strogo vezan uza specifični delikt (poseban razlog isključenja protupravnosti, njem. *besonderer Rechtfertigungsgrund*), njegova opstojnost ne isključuje protupravnost općenito, nego samo za taj delikt.³⁵ To znači da se razlozi isključenja protupravnosti čl. 307.a st. 3. ne primjenjuju ako je neki od dijelova postupka proglašen tajnim, nego se u tom slučaju ostvaruju obilježja primarnog delikta (čl. 307.), a isključenje protupravnosti moguće je samo na temelju općih razloga isključenja protupravnosti, uključujući i krajnju nuždu u okviru koje se – kroz prizmu odredbe čl. 22. KZ-a – može razmatrati i javni (opći) interes kao potencijalni temelj za krajnju nuždu.³⁶ Iz istog razloga se razlog isključenja protupravnosti iz čl. 307.a st. 3. ne može primjenjivati ni na druga kaznena djela kojima se štite tajne, uključujući odavanje službene tajne (čl. 300.), koje je *lex primaria* kako u odnosu na čl. 307.a tako i u odnosu na čl. 307.

4.4. Cilj da se sadržaj radnje učini javno dostupnim

Biće kaznenog djela iz čl. 307.a sadržava i subjektivno obilježje (posebnu namjeru): cilj da se sadržaj radnje učini javno dostupnim. Cilj ne mora biti ostvaren da bi djelo bilo dovršeno. Učiniti javno dostupnim sadržaj radnje znači učiniti ga dostupnim većem, individualno neodređenom krugu osoba, bilo usmeno ili pisano, uključujući i internetsku komunikaciju. Ne mora se raditi o doslovnom prenošenju sadržaja radnje.³⁷ Jesu li riječi izgovorene javno ili nejavno, ovisi o tome kome ih je govornik namijenio, kao i o objektivnim okolnostima slučaja.

³⁵ Vidi Kargl, W., u: Kindhäuser, U.; Neumann, U.; Paefgen, H. U.; Saliger, F., *Strafgesetzbuch*, VI. izd., Nomos, Baden-Baden, 2023., § 193, rubni br. 7; Graf, J. P., *Münchener Kommentar zum StGB*, sv. 4, V. izd., C. H. Beck, München, 2025., § 201, rubni br. 39.

³⁶ Novoselec, P.; Martinović, I., *op. cit.* u bilj. 33, str. 145.

³⁷ Martinović, I.; Tripalo, D., *Zvučno i slikovno snimanje u kaznenom materijalnom i procesnom pravu – teorijski i praktični izazovi novih tehnologija i zakonskih rješenja*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, br. 2, 2017., str. 503.

Nije presudan broj osoba kojima su riječi upućene, već zatvorenost tog kruga osoba; stoga nisu učinjene javno dostupnima riječi koje su izgovorene na povjerljivim sastancima, u obiteljskom krugu i sl.

Iz perspektive pravne politike, odluka zakonodavca da uvede ovo subjektivno obilježje ne može se odobriti jer ono ne dodaje ostvarenju objektivnih obilježja djela nikakvo daljnje kriminalnopolitičko nepravo koje bi zasluživalo ulogu razdjelnice između dopuštenog i zabranjenog postupanja. Dakako, javno plasiranje informacija iz neavnog postupka ne mora biti vođeno plemenitim namjerama, nego i željom za publicitetom, pa i raznim niskim pobudama (npr. željom da se diskreditiraju svjedoci, osvetničkim porivima ili dnevnopolitičkim interesima), no slučajevi u kojima se informacije otkrivaju s nekim drugim ciljevima mogu biti, s etičkog i kriminalnopolitičkog aspekta, još opasniji. Slučajevi u kojima bi istražitelj obavijestio potencijalnog okrivljenika na sadržaj iskaza svjedoka ili u kojima bi državni odvjetnik konzultirao izvršnu vlast o tome postoji li “zeleno svjetlo” za širenje istrage svakako su pogubniji za ostvarivanje probitaka kaznenog progona nego što je to otkrivanje sadržaja dokazne radnje s ciljem da o tome bude obaviještena javnost. U takvim situacijama “curenja informacija” postojat će, doduše, odgovornost za odavanje službene tajne (čl. 300.) ili odavanje tajnih podataka (čl. 347.) pod uvjetom da su te informacije tajne, no ta odgovornost postoji i kada je riječ o “curenju informacija” s ciljem iz čl. 307.a, što dodatno dovodi u pitanje opravdanost postojanja ovdje analiziranog kaznenog djela.

4.5. Poseban razlog isključenja protupravnosti (čl. 307.a st. 3.)

U čl. 307.a st. 3. propisano je da nema kaznenog djela iz stavka 1. ovoga članka ako je djelo počinjeno radi zaštite žrtve kaznenog djela, u interesu obrane u kaznenom postupku ili u drugom pretežno javnom interesu. Riječ je o razlogu isključenja protupravnosti, koji s obzirom na takvu svoju narav ima prednost pred razlogom isključenja kažnjivosti iz st. 2. (v. gore, 4. 1.).

U st. 3. rabi se tehnika primjericnog nabiranja (“radi zaštite žrtve kaznenog djela, u interesu obrane u kaznenom postupku”) nakon koje slijedi generalna klauzula (“ili u drugom pretežitom javnom interesu”). Iz toga proizlazi da se cilj zaštite žrtve kaznenog djela i interes obrane u kaznenom postupku *a priori* uzdižu na pijedestal javnog interesa i da u takvim slučajevima bilo kakvo odvagivanje između interesa čuvanja neavnih sadržaja i javnog interesa nije potrebno. Drugim riječima, čim počinitelj otkrije sadržaj izvidne ili dokazne radnje kako bi zaštitio žrtvu ili okrivljenika, st. 3. svakako se primjenjuje. To vrijedi i za slučajeve u kojima se otkrivanjem sadržaja, doduše, štiti okrivljenik,

ali se povređuju neki drugi interesi, uključujući interese kaznenog progona, interese zaštite svjedoka i trećih osoba i sl., a koji *in concreto* mogu biti i važniji od interesa okrivljenika. Zakonodavac pritom ne traži da interes obrane bude legitiman, pa je protupravnost na temelju st. 3. isključena i kada je okrivljenikova jedina nakana opstruirati postupak. Što se tiče interesa žrtve kaznenog djela, postavlja se pitanje misli li se na osobu koja je žrtva u materijalnopravnom smislu ili i na osobu koja je žrtva u procesnom smislu, a koja u stvarnosti i ne mora biti žrtva, npr. lažni prijavitelj kaznenog djela ili osoba koja pogrešno smatra da je na njezinu štetu počinjeno gospodarsko kazneno djelo, dok je u stvarnosti riječ o dopuštenoj poslovnoj praksi. U toj dvojbi, i ovdje treba posegnuti za tumačenjem koje je povoljnije za počinitelja, pa zaključiti da je razlog isključenja protupravnosti potrebno protumačiti ekstenzivno, tj. protegnuti ga ne samo na slučajeve u kojima je doista riječ o žrtvi (u materijalnopravnom smislu), nego i na slučajeve u kojima je riječ o žrtvi kao procesnom sudioniku. Navedenim se shvaćanjem pojam žrtve – koji je inače u procesnom pravu vrlo ekstenzivno definiran – ipak ne širi suviše, i to zato što je, kao i kod svih drugih razloga isključenja protupravnosti, potreban i subjektivni element, tj. počiniteljeva volja da postupa u skladu s pravom.³⁸ Konkretnije, to znači da počinitelj mora smatrati da je doista riječ o žrtvi (tj. da žrtva u procesnom smislu doista i jest žrtva u materijalnopravnom smislu) i postupati s ciljem da joj se kao takvoj pomogne, tj. da ju se zaštiti.³⁹

Kada je riječ o drugim pretežnim javnim interesima, može se raditi o cijelom spektru ustavno i zakonski zaštićenih pravnih dobara. Ne traži se postojanje istodobne opasnosti, pa je ovaj razlog isključenja protupravnosti šireg opsega od krajnje nužde. Među javnim interesima se osobito ističe interes kaznenog progona, tj. interes otkrivanja i dokazivanja kaznenih djela i drugih kažnjivih ponašanja, osobito kod težih kaznenih djela.⁴⁰ Iako se na prvi pogled može učiniti paradoksalnim da bi se interes kaznenog progona mogao pojavljivati kao razlog isključenja protupravnosti kod ovog kaznenog djela, to više što je u zakonskom obrazloženju zaštita interesa kaznenog progona istaknuta kao *ratio legis* propisivanja ovog kaznenog djela, treba istaknuti da se objavljivanjem

³⁸ Novoselec, P.; Martinović, I., *op. cit.* u bilj. 33, str. 96.

³⁹ Subjektivni element se i u njemačkoj doktrini smatra nužnim dijelom razloga isključenja protupravnosti, i to ne samo kod općih nego i posebnih razloga isključenja protupravnosti. Vidi npr. Heger, M., u: Lackner, K.; Kühl, K.; Heger, M., *Strafgesetzbuch*, XXXI. izd., C. H. Beck, München, 2025., § 193, rubni br. 9, u kontekstu zaštite opravdanih interesa kao razloga isključenja protupravnosti kaznenih djela protiv časti i ugleda.

⁴⁰ Martinović, I.; Tripalo, D., *op. cit.* u bilj. 37, str. 504.

informacija javnosti kazneni progon može u nekim slučajevima opstruirati, ali i da se u drugim slučajevima upravo objavljivanjem nejavnih informacija mogu zaštititi interesi kaznenog progona. To osobito vrijedi kod političke korupcije, što pokazuju i međunarodna istraživanja koja upućuju na iskustva pravosudnih dužnosnika s političkim pritiscima u korupcijskim slučajevima.⁴¹ Vjerovati da ta štetna pojava postoji u renomiranim pravnim kulturama, a da je mimoišla RH, bilo bi naivno. U tom kontekstu, upravo je prethodni postupak plodonosan stadij za politički utjecaj jer se u njemu donose “odluke niskog stupnja vidljivosti” (*low-visibility decisions*) praćene niskim stupnjem nadzora.⁴² Stoga, iako je u tipičnom slučaju “curenje informacija” pojava koja opstruira postupak, u slučajevima političke i druge “visoke” korupcije upravo “curenje informacija” može biti mehanizam kojim će se spriječiti zataškavanje, ograničavanje istrage samo na određene osobe i kaznena djela, kao i različite druge vidove opstrukcije kaznenog progona.

Od ostalih javnih interesa, vrijedi spomenuti i ustavno zaštićenu slobodu mišljenja i izražavanja misli (čl. 38. st. 1. Ustava RH), koja osobito obuhvaća medijske slobode, tj. slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa i slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja (čl. 38. st. 2. Ustava RH), uz zabranu cenzure i pravo novinara na slobodu izvještavanja i pristupa informaciji (čl. 38. st. 2. Ustava RH). Da te slobode nesporno imaju dimenziju javnog interesa, koja nadilazi puko zadovoljenje voajerističkih sklonosti konzumenata medija, proizlazi osobito iz prakse ESLJP-a. Sud ističe da novinarska istraživačka i analitička djelatnost zahtijeva njegov najstroži nadzor s obzirom na veliku opasnost koju predstavljaju ograničena takve vrste aktivnosti⁴³, te da zapreke koje se stvaraju kako bi se otežao pristup informacijama od javnog interesa mogu obeshrabriti one koji rade u medijima ili srodnim područjima da se bave takvim pitanjima.⁴⁴ Stoga povreda čl. 10. Konvencije postoji u slučaju kaznene osude za poticanje na odavanje službene tajne novinara koji je provodio istraživanje o kaznenim djelima, a koji je navedeno poticanje poduzeo sa svrhom pripreme informiranog novinskog članka o aktu-

⁴¹ Artello, K.; Albanese, J., *The Calculus of Public Corruption Cases: Hidden Decisions in Investigations and Prosecutions*, Journal of Criminal Justice and Law, br. 1, 2019., str. 21 – 36; Artello, K.; Albanese, J.; *Investigative Decision-making in Public Corruption Cases: Factors Influencing Case Outcomes*, Cogent Social Sciences, 2019., <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/23311886.2019.1670510>.

⁴² *Ibid.*, str. 22.

⁴³ *Dammann protiv Švicarske*, § 52; *The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 2), § 51.

⁴⁴ *Magyar Helsinki Bizottság protiv Madarske*, § 167.

alnoj temi.⁴⁵ Iako novinari imaju pojačanu zaštitu u okviru čl. 10. Konvencije, sloboda izražavanja ne odnosi se samo na njih nego i na druge osobe, a u krajnjoj liniji obuhvaća i slobodu primanja i prenošenja informacija (*freedom to receive and impart information*), koja nameće obvezu nadležnim tijelima da obavještavaju javnost o kaznenim istragama u tijeku, uz poštovanje presumpcije nedužnosti.⁴⁶

Među presudama ESLJP-a koje se odnose na ovdje obrađivanu tematiku, valja posebice istaknuti presudu *Axel Springer AG protiv Njemačke*. U tom predmetu poznati je glumac bio uhićen u šatoru na pivskom festivalu zbog posjedovanja kokaina, a list *Bild* izvijestio je o tome. Njemački sudovi zabranili su daljnje objavljivanje tih informacija, smatrajući da zadiru u privatni život glumca, a ESLJP je presudio da je zabrana bila nerazmjerna: radilo se o kaznenom postupku, a glumac je bio javna osoba pa je postojala legitimna važnost za javnu raspravu. U svojoj je ocjeni sud istaknuo da sloboda izražavanja “predstavlja jedan od temeljnih stupova demokratskog društva i jedan od osnovnih uvjeta za njegov napredak te za samoostvarenje svakog pojedinca”, a ona se odnosi i na informacije “koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju”, što su “zahtjevi pluralizma, tolerancije i otvorenosti bez kojih nema ‘demokratskog društva’” (§ 78.). Posebice je istaknuto da je „nezamislivo da ne može postojati prethodna ili istodobna rasprava o predmetu suđenja, bilo u stručnim časopisima, u općem tisku ili među širom javnošću” (§ 80.),⁴⁷ pri čemu novinarska sloboda “obuhvaća mogućnost pribjegavanja određenoj mjeri pretjerivanja, pa i provokacije” (§ 81.). Dakako, ta sloboda nije apsolutna, a ograničena je osobito obvezom provjere činjeničnih tvrdnji koje su difamatorne prema privatnim osobama i poštovanjem privatnog života (§ 82. – 84.). Primjenjujući opća načela na konkretan predmet, Sud je istaknuo da se osporeni medijski članci odnose na uhićenje i osudu glumca, što su činjenice od općeg interesa. Javnost u načelu ima interes biti obaviještena – i imati mogućnost sama se informirati – o kaznenim postupcima, uz strogo poštovanje presumpcije nedužnosti. Taj interes postoji ne samo nakon osude

⁴⁵ *Dammann protiv Švicarske*, § 57.

⁴⁶ *Npr. Allenet de Ribemont protiv Francuske*, § 38; *Garycki protiv Poljske*, § 69.

⁴⁷ S time u vezi treba se prisjetiti da je komentiranje nepravomoćnih presuda donekadavno bilo kazneno djelo (čl. 309. st. 2. Kaznenog zakona iz 1997.), koje je činio tko “za vrijeme postupka pred sudom, a prije donošenja pravomoćne sudske odluke, u javnim sredstvima priopćavanja, na javnom skupu ili pred skupinom ljudi, iznosi svoje mišljenje o tome kako bi u tom slučaju pravosudni dužnosnik trebao postupati ili kakve odluke donositi”. Među pravosudnim dužnosnicima zamisao o principijelnoj neprihvatljivosti komentiranja nepravomoćnih presuda zadržala se dijelom i do danas, i to ne samo u odnosu na opću nego čak i na stručnu javnost (v. rezultate *online* istraživanja u članku Konjević, T., *Neovisnost i nepristranost hrvatske sudbene vlasti kroz teoriju i praksu*, Paragraf, br. 1, 2020., str. 118 – 129).

nego i tijekom postupka, s time da “može varirati u stupnju” odnosno “razvijati se tijekom trajanja postupka – počevši od trenutka uhićenja – ovisno o nizu različitih faktora, kao što su razina poznatosti osobe na koju se odnosi, okolnosti slučaja i daljnji razvoj događaja tijekom postupka” (§ 96.). Pri ocjeni da je povrijeđena sloboda izražavanja, Sud je uzeo u obzir i da je glumac otkrivao pojedinosti iz svog privatnog života u mnogobrojnim intervjuima, čime je aktivno tražio pozornost javnosti, zbog čega je njegovo “legitimno očekivanje” da će mu privatni život biti učinkovito zaštićen bilo smanjeno (§ 101.). U konačnici je Sud ocijenio da ne postoji razuman odnos razmjernosti između, s jedne strane, ograničenja koja su nacionalni sudovi nametnuli pravu podnositelja zahtjeva na slobodu izražavanja i, s druge strane, legitimnog cilja koji se time nastojao postići, zbog čega je utvrđena povreda čl. 10. Konvencije.

5. ZAKLJUČAK

Uvođenjem kaznenog djela neovlaštenog otkrivanja sadržaja izvidne ili dokazne radnje (čl. 307.a KZ-a) zakonodavac je pokušao odgovoriti na problem “curenja informacija” iz prethodnog kaznenog postupka. Navedeni problem ne treba bagatelizirati jer u kaznenom postupku, a osobito u prethodnom postupku, doista postoji potreba zaštite učinkovitosti postupka, kao i očuvanja pretpostavke nedužnosti i različitih drugih prava okrivljenika i ostalih građana koji su na bilo koji način povezani s predmetom postupka i radnjama koje se s time u vezi provode. Stoga se potpuno slobodno plasiranje informacija iz prethodnog postupka ne može tolerirati.

Međutim, ništa manje opasna nije ni druga krajnost – spuštanje vela tajnosti nad cijeli prethodni postupak. To je problematično zbog dvaju međusobno povezanih razloga. O prvom od njih pisao je Uzelac kada je – u nešto drukčijem, ali ipak srodnom kontekstu – isticao da “u sustavu podjele vlasti u kojem sudbena vlast nije podložna ni demokratskim izborima ni izravnoj kontroli od strane izvršne vlasti, ključno (...) pitanje tko može zajamčiti da sudbena vlast, ako samu sebe kontrolira i samu sebe regulira, to obavlja kako treba, u općem i javnom interesu”.⁴⁸ Navedena tvrdnja vrijedi za sudstvo, ali u velikoj mjeri i za državno odvjetništvo. Drugi razlog vrijedi za sve javne sustave, koji nigdje ne mogu biti *a priori* imuni na propuste, zlouporabe i vanjske pritiske. Da bi bilo koji od tih sustava dobro funkcionirao, potrebno je povjerenje društvenih

⁴⁸ Uzelac, A., *Transparentnost kao otvorenost. O kroničnom deficitu u odnosu između pravosuđa i javnosti*, u: Barbić, J. (ur.), *Pravosuđe i javnost*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2023. str. 23.

aktera, koje Luhmann naziva mehanizmima redukcije socijalne kompleksnosti. Jednostavnije rečeno, povjerenje omogućuje društvenim akterima da razviju određena očekivanja i ponašaju se u skladu s njima. Ono omogućuje građanima da se oslone na sustave i preuzmu određene rizike, uključujući i rizik da njihovo povjerenje bude izigrano⁴⁹, dok u situaciji raširenog nepovjerenja oni razvijaju strategije koje “apsorbiraju snagu onoga tko ne vjeruje često u tolikoj mjeri da ostavljaju malo prostora za nepristrano, objektivno istraživanje okoline”.⁵⁰ Osobito važnost ima legitimnost kao posebna vrsta povjerenja: prema Luhmannu, odluka postaje legitimna kada građani imaju povjerenja u proceduru u kojoj je ta odluka donesena, zbog čega je prihvaćaju i kada se s njom ne slažu.⁵¹ U kontekstu sudskog postupka, legitimnost ne zahtijeva neposredan pristup postupku svakomu tko se zanima za predmet⁵², ali izostanak mogućnosti takvog pristupa “ne znači da je stav neučesnika naprosto beznačajan za legitimiranje postupkom. Upravo suprotno je istina”.⁵³ Sudski postupak “kao drama namijenjen je i njima. I oni treba da steknu uvjerenje da se sve odvijalo na pošten način, da se ozbiljno, ispravno i mukotrpno tražilo istinu i pravdu, i da bi i oni, kad bi bilo potrebno, pomoću ovih institucija dobili svoje pravo”.⁵⁴ Zato je bitno da je postupak javan, pri čemu je “važna pristupačnost, a ne toliko i aktualna prisutnost”, pri čemu su osobito važni mediji jer oni mogu “prenijeti utisak da se sprovodi pravo” čime “funkcija gledanja postaje neovisna o nužnosti da se bude fizički prisutan”.⁵⁵ U konačnici, naravno, javnost nema uvid u sav proces odlučivanja, nego samo u fragmente, no ti fragmenti moraju biti dovoljno zastupljeni da bi postupak “ispunio svoju simboličko-ekspresivnu funkciju, a ta je funkcija bitna kako bi se donošenje odluke legitimiralo”.⁵⁶

Kada se navedena promišljanja prenesu na kontekst hrvatskog prethodnog kaznenog postupka, postavlja se pitanje može li postojeća razina javnosti postupka, koja se nakon redefiniranja koncepta nejavnosti i uvođenja čl. 307.a KZ-a svela na javnost rasprave, jamčiti punu legitimnost kaznenog postupka, tj. osigurati poželjnu razinu prihvaćenosti odluka u općoj populaciji. Pritom treba imati u vidu da je prethodni kazneni postupak ne samo *sine qua non* kasnije

⁴⁹ Luhmann, N., *Vertrauen*, V. izd., UTB, Konstanz, München, 2014., str. 82.

⁵⁰ *Ibid.*, str. 83.

⁵¹ Luhmann, N., *Legitimacija kroz proceduru*, Naprijed, Zagreb, 1992.

⁵² *Ibid.*, str. 113.

⁵³ *Ibid.*, str. 114.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ *Ibid.*, str. 115.

⁵⁶ *Ibid.*

rasprave nego i stadij u kojem postupak često okončava ili ne bude ni započet. U takvim okolnostima, prema mišljenju autora ovog rada, uvođenje čl. 307.a KZ-a predstavlja korak prema snaženju nepovjerenja u kazneno pravosuđe, pa i usprkos tomu što je stvaran kriminalnopolitički doseg ovog kaznenog djela u velikoj mjeri razvodnjen uvođenjem razloga isključenja kažnjivosti (st. 2.) i protupravnosti (st. 3.).

Pitanje koje se nadovezuje na tvrdnju da je uvođenjem st. 2. i 3. znatno ublažen represivni doseg novog kaznenog djela jest zašto je kritika takvog rješenja uopće potrebna. U situaciji u kojoj su eksplicite zaštićeni interesi okrivljenika i žrtve, javni interes i novinarska profesija, inzistiranje na njoj može se činiti pretjeranim. Međutim, i tako otupljena kaznenopravna oštrica izaziva sustavne poteškoće. Nejasno je, za početak, po čemu se trenutačno razlikuju tajne i nejavne radnje kada se otkrivanje obiju smatra kaznenim djelom. Smislena diferencijacija tih radnji ne može se učiniti ni s aspekta izvještavanja javnosti o tijeku kaznenog postupka jer procesni i organizacijski zakoni ne razrađuju o čemu bi tijela kaznenog progona morala, a o čemu ne bi smjela izvještavati javnost ovisno o tome je li riječ o tajnom ili nejavnom dijelu postupka, a kamoli da bi u tom području pravili kakve posebne gradacije. Ni u praksi se priopćenja o dokaznim radnjama u nejavnom dijelu postupka ne razlikuju znatnije od priopćenja o izvidima ili kriminalističkom istraživanju.⁵⁷ U takvim okolnostima, uporaba atributa “nejavan” zavarava adresate norme jer ih može navesti na pomisao da je riječ o informacijama koje nisu tajne, tj. koje je načelno slobodno podijeliti s drugim osobama, što nije slučaj. Osim toga, stvara se zbrka u kaznenom materijalnom zakonodavstvu jer je bez stvarne potrebe uvedeno novo kazneno djelo, i to s ambivalentnom nejavnošću kao nosivim elementom, umjesto da su, ako je to bilo potrebno, aktualizirana već postojeća kaznena djela, kojih u području zaštite tajni nije malo. To nužno izaziva zamršena interpretativna pitanja na koja se pokušalo odgovoriti u ovom radu, a koja u krajnjoj liniji ne bi ni postojala da se postupilo na opisan način, npr. pitanja u vezi sa stjecajem, dosegom razloga isključenja protupravnosti, odnosom čl. 407.a st. 2. i 3. i definiranjem pojma “sadržaja” izvidne ili dokazne radnje.

⁵⁷ Osim pisanih priopćenja, slične se primjedbe mogu uputiti i djelovanju glasnogovornika. Uzelac je tako isticao da se glasnogovornici sudova rabe “za odvratanje interakcije javnosti s bilo kojim drugim sudionikom unutar pravosudnog sustava, a djelovanje glasnogovornika redovito je svedeno na monolog, apologetske izjave vezane uz pojedinačne slučajeve za koje se mediji zanimaju, a koje slabo razumljivim i formalističkim jezikom obavještavaju ‘javnost’ o reduciranom krugu okolnosti koje sud filtrira i prezentira kao jedino relevantne” (Uzelac, A., *op. cit.* u bilj. 48, str. 37).

Na samom kraju, postavlja se pitanje kako u budućnosti urediti problematiku tajnosti u prethodnom kaznenom postupku. Logično bi bilo, što pri ovom legislativnom zahvatu nije bilo učinjeno, rukovoditi se prokušanim stranim modelima, pa urediti navedenu problematiku po uzoru na npr. njemačko ili austrijsko zakonodavstvo. U obje te zemlje postoji opširna literatura i praksa o tzv. izvještavanju o sumnji (*Verdachtsberichterstattung*)⁵⁸, koje je sastavni dio novinarskog posla, a koje se nikako ne svodi na puku reprodukciju službenih priopćenja. Osim toga, ni u Austriji ni u Njemačkoj ne postoji apriorna zabrana iznošenja sadržaja radnji u prethodnom postupku⁵⁹, no to ne znači da suci i državni odvjetnici mogu slobodno iznositi u javnost podatke o tim radnjama: primjerice, u Austriji je u § 58. Zakona o sudačkoj i državnoodvjetničkoj službi (*Richter- und Staatsanwaltschaftsdienstgesetz*) propisano sedam slučajeva u kojima postoji obveza čuvanja tajnosti činjenica za koje se saznalo u službi, s time da povreda te obveze rezultira odgovornošću za kazneno djelo iz § 310. KZ-a, koje je ekvivalent domaćeg kaznenog djela odavanja službene tajne. Takav bi zahvat bio konceptijski jednostavno provediv i u hrvatskom pravu *de lege ferenda*: kazneno djelo iz čl. 307.a bilo bi ukinuto, kao i prateće odredbe ZKP-a, a sankcioniranje “curenja informacija” provodilo bi se ponajprije s pomoću kaznenog djela odavanja službene tajne, pri čemu bi se, ako se to smatra potrebnim, mogle provesti i izmjene organizacijskog zakonodavstva u dijelu koji se odnosi na obvezu čuvanja tajne, a po uzoru na spomenute komparativne uzore. Time bi se ujedno pojam nejavnosti vratio na značenje koje je imao pri uvođenju u ZKP. Štoviše, takva bi koncepcija omogućila i brisanje odredbe ZKP-a koja proklamira tajnost izvida jer se i tajnost činjenica koje se odnose na taj stadij može bolje zaštititi u okviru kaznenog djela odavanja službene tajne, uz akcesornu primjenu organizacijskog zakonodavstva. Na taj bi se način i toj materiji mogla po potrebi posvetiti veća pozornost⁶⁰, umjesto jedne mistične rečenice u ZKP-u.⁶¹ Prepuštanjem navedene materije organizacijskom zakonodavstvu, mogle bi se precizno urediti i iznimke, npr. obavještavanje o provedenim izvidima potencijalnih žrtava nasilja.⁶²

⁵⁸ V. npr. Rixecker, R., u: *Münchener Kommentar zum BGB*, sv. 1, X. izd., C. H. Beck, München, 2025., Anhang zu § 12, rubni. br. 235 – 241; Claßen, J., *Verdachtsberichterstattung und Unschuldsvermutung im Spannungsverhältnis*, Neue Juristische Wochenschrift, br. 47, 2023., str. 3392 – 3397.

⁵⁹ Takva je zakonodavna inicijativa, doduše, postojala u Austriji 2001., ali se od nje vrlo brzo odustalo. V. Schmoller, K., u: *Wiener Kommentar zur Strafprozessordnung*, sv. 1, Manz, Wien, 2012., § 12, rubni br. 42 – 43, u odnosu na kazneno djelo zabranjenog objavljivanja (§ 301 KZ-a).

⁶⁰ V. austrijski Zakon o sigurnosnoj policiji (*Sicherheitspolizeigesetz*), osobito § 56–58.

⁶¹ “Postupanje tijekom izvida je tajno” (čl. 206.f st. 1. ZKP-a).

⁶² V. § 56. austrijskog Zakona o sigurnosnoj policiji (*Sicherheitspolizeigesetz*).

U konačnici, na navedene bi odredbe trebalo nadograditi i dužnost, a ne samo mogućnost (kao sada u čl. 206.f st. 3. ZKP-a, čl. 60. st. 3. Zakona o državnom odvjetništvu i čl. 23. st. 3. Poslovnika državnog odvjetništva) procesnih tijela da izvještavaju javnost o tijeku prethodnog kaznenog postupka u mjeri u kojoj to nalaže javni interes. Time bi se dugoročno pridonijelo stvaranju uvjerenja da su tijela kaznenog progona u prethodnom kaznenom postupku privržena vladavini prava i da ne postoje tajni dogovori ili službena tolerancija nezakonitih čina, a na što su s pravom upozoravali ESLJP i Ustavni sud RH. No ni u takvom scenariju priopćenja koja daju tijela kaznenog progona ne bi se mogla smatrati nadomjestkom za istraživačko novinarstvo, zadatak kojega je ne samo prenositi činjenice iz službenih izvora nego i preispitivati rad svih tijela koja istražuju te činjenice, a što naposljetku pridonosi jačanju legitimnosti cjelokupnog kaznenopravnog sustava.

LITERATURA

- Artello, K.; Albanese, J., *The Calculus of Public Corruption Cases: Hidden Decisions in Investigations and Prosecutions*, Journal of Criminal Justice and Law, br. 1, 2019., str. 21 – 36.
- Artello, K.; Albanese, J.; *Investigative Decision-making in Public Corruption Cases: Factors Influencing Case Outcomes*, Cogent Social Sciences, 2019., <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/23311886.2019.1670510>.
- Bačić, F.; Pavlović, Š., *Komentar Kaznenog zakona*, Organizator, Zagreb, 2004.
- Burić, Z.; Ivičević Karas, E., *Nejavnost istrage, prava okrivljenika i sloboda medija*, Informator br. 6775 od 20. ožujka 2023., str. 1 – 4.
- Claßen, J., *Verdachtsberichterstattung und Unschuldsvermutung im Spannungsverhältnis*, Neue Juristische Wochenschrift, br. 47, 2023., str. 3392 – 3397.
- Đurđević, Z., *Osvrt na rezultate rada radne skupine Ministarstva pravosuđa za usklađivanje Zakona o kaznenom postupku s Ustavom Republike Hrvatske*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, br. 1, 2013., str. 3 – 100.
- Kindhäuser, U.; Neumann, U.; Paeffgen, H. U.; Saliger, F., *Strafgesetzbuch*, VI. izd., Nomos, Baden-Baden, 2023.
- Konjević, T., *Neovisnost i nepristranost hrvatske sudbene vlasti kroz teoriju i praksu*, Paragraf, br. 1, 2020., str. 103 – 134.
- Lackner, K.; Kühl, K.; Heger, M., *Strafgesetzbuch*, XXXI. izd., C. H. Beck, München, 2025.
- Larenz, K., *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*, V. izd., Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, 1983.

- Luhmann, N., *Vertrauen*, V. izd., UTB, Konstanz, München, 2014.
- Luhmann, N., *Legitimacija kroz proceduru*, Naprijed, Zagreb, 1992.
- Maršavelski, A.; Moslavac, B., *Osvrt na Prijedlog Osme novele Kaznenog zakona*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, br. 2, 2023., str. 305 – 337.
- Martinović, I.; Tripalo, D., *Zvučno i slikovno snimanje u kaznenom materijalnom i procesnom pravu – teorijski i praktični izazovi novih tehnologija i zakonskih rješenja*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, br. 2, 2017., str. 499 – 523.
- Ministarstvo pravosuđa i uprave, *Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona*, rujan 2023.
- Münchener Kommentar zum BGB*, sv. 1, X. izd., C. H. Beck, München, 2025.
- Münchener Kommentar zum StGB*, sv. 4, V. izd., C. H. Beck, München, 2025.
- Novoselec, P.; Martinović, I., *Komentar Kaznenog zakona, I. knjiga: Opći dio*, Narodne novine, Zagreb, 2019.
- Pavišić, B.; Grozdanić, V.; Veić, P., *Komentar Kaznenog zakona*, Narodne novine, Zagreb, 2007.
- Srzentić, N. et al., *Komentar krivičnih zakona SR Srbije, SAP Kosova i SAP Vojvodine*, Savremena administracija, Beograd, 1986.
- Uzelac, A., *Transparentnost kao otvorenost. O kroničnom deficitu u odnosu između pravosuđa i javnosti*, u: Barbić, J. (ur.), *Pravosuđe i javnost*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2023. str. 21 – 40.
- Vasiljević, T., *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, II. izd., Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, Beograd, 1971.
- Vlada RH, *Konačni prijedlog Kaznenog zakona*, listopad 2011., str. 255.
- Vlada RH, *Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona*, veljača 2024.
- Vlada RH, *Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku*, studeni 2013.
- Vlada RH, *Konačni prijedlog Zakona o kaznenom postupku*, prosinac 2008.
- Wiener Kommentar zur Strafprozessordnung*, sv. 1, Manz, Wien, 2012.

Summary

Igor Martinović*

ISSUES OF SECRECY AND TRANSPARENCY IN PRE-TRIAL CRIMINAL PROCEEDINGS AFTER THE 2024 LEGISLATIVE AMENDMENTS – A *DE LEGE LATA* ANALYSIS AND *DE LEGE FERENDA* GUIDELINES

This paper examines the legal framework governing the phenomenon of “information leaks” from the pre-trial phase of criminal proceedings in light of the 2024 amendments to the Croatian Criminal Code and the Criminal Procedure Act. After outlining the historical development of secrecy and non-publicity in criminal procedure, the paper provides a de lege lata analysis of the offence of Breach of Confidentiality of Proceedings (Article 307 of the Criminal Code). The central part focuses on the interpretation of the newly introduced offence of Unauthorized Disclosure of the Content of Pre-Investigative or Evidentiary Acts (Article 307a of the Criminal Code), with particular attention to contentious doctrinal and practical issues. While older legislation allowed for a degree of public access and media reporting during the investigation, more recent reforms have significantly expanded the scope of secrecy. The 2024 amendments represent a turning point: they criminalize the disclosure of information not formally declared secret, thereby broadening the scope of criminal liability beyond earlier frameworks. This shift raises questions about the balance between freedom of expression and, on the other hand, the efficiency and integrity of criminal prosecution.

The paper highlights several problematic aspects of Article 307a. These include the ambiguous scope of “content” of investigative or evidentiary acts and the controversial extension of liability to defendants and witnesses. Furthermore, the dual existence of secrecy (tajnost) and non-publicity (nejavnost) in procedural law has created significant uncertainties, particularly concerning the temporal limits of confidentiality and the interaction between overlapping offences, such as breach of confidentiality of proceedings and unauthorized disclosure.

In its conclusion, the paper goes beyond a narrow doctrinal analysis and proposes a broader conceptual framework for reconsidering the principles of secrecy and transparency in pre-trial proceedings. Possible de lege ferenda directions are suggested, emphasizing the need for clearer legislative drafting and the establishment of reliable channels of public information that would reduce the incentive for selective and unlawful leaks.

Key words: secrecy; non-publicity; pre-trial criminal proceedings; information leaks; unauthorized disclosure of the content of pre-investigative or evidentiary acts

* Igor Martinović, Ph. D., Professor, Faculty of Law, University of Rijeka, Hahlić 6, 51 000 Rijeka; igor.martinovic@pravri.uniri.hr; ORCID ID: orcid.org/0000-0002-7648-2443

